

**ОРГАНІЗАЦІЙНА ШТАТНА ПОБУДОВА
ТА ФІНАНСУВАННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ
ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ: 1835–1857 рр.
Валерія ЦУБЕНКО**Одеська державна академія будівництва та архітектури (Україна)
ukr.odaba@gmail.com**ORGANIZATIONAL STAFF FORMATION AND
FINANCING OF THE DEPARTMENT OF MILITARY
SETTLEMENTS IN 1835–1857
Valeriia TSUBENKO**Odessa state academy of civil engineering and architecture (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-9848-9286

Цубенко Валерія. Организационно-штатное построение и финансирование Департамента военных поселений: 1835-1857 гг. Цель исследования. В статье исследованы в конкретно-историческом изучении организационно-штатное построение и финансирование Департамента военных поселений с 1835 по 1857 г. **Методы исследования.** Важным аспектом методологической основы стало применение методов: исторического, статистического, проблемно-хронологического. **Научная новизна** заключается в том, что впервые комплексно исследованы исторический опыт деятельности важной управленческой структуры Российской империи – Департамента военных поселений. Организация Департамента военных поселений разделена на два периода: 1) 1835–1843 гг. и 2) 1843–1857 гг. С 1843 г. были расширены полномочия штатного состава, увеличено финансирование.

Ключевые слова: Департамент военных поселений, отдел, штат, военные поселенцы.

Постановка проблеми. Важливу роль у функціонуванні держави відіграють центральні адміністративні установи, органи військового управління, військові частини та установи Збройних сил України, через які реалізуються функції контролю, захисту та управління різними процесами на своїй території. Аналіз пройденого шляху й узагальнення досвіду діяльності адміністративних установ, органів військового управління у першій половині XIX ст. на території України є важливим для розуміння закономірностей та специфічних особливостей історичного процесу та пізнання генези українського державно- й націєтворення. Протягом 1817–1857 рр. система управління військових поселень кавалерії на території України (Українського (Харківського), Новоросійського (Херсонського), Києво-Подільського) зазнала низки трансформацій. У 1835 р. у структурі Військового міністерства Російської імперії був утворений Департамент військових поселень – центральний орган управління військовими поселеннями¹. Основними завданнями Департаменту військових поселень було вдосконалення управління системою військових поселень та забезпечення реалізації урядової політики, створення міцного вертикального зв'язку державних владних структур. У цьому контексті аналіз історичного досвіду формування і фінансування Департаменту військових поселень як правового і соціального інституту стає своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язана з історією військових поселень кавалерії на території України у складі Російської імперії у

першій половині XIX ст., активно розроблялася і розробляється в українській і зарубіжній історіографії. Питанням військової бюрократії, законодавчої бази та органів управління військових поселень кавалерії в Україні присвячені праці українського вченого К. М. Ячменіхіна² та російської дослідниці Т. М. Кандаурової³. Джерельну базу статті складають акти законодавчого характеру з “Повного зібрання законів Російської імперії”.

Мета статті полягає в конкретно-історичному студіюванні організаційної штатної побудови і фінансування Департаменту військових поселень з 1835 по 1857 р.

Вклад основного матеріалу. Штат Департаменту військових поселень формувався на основі Положення “Про перетворення Департаменту військових поселень Військового міністерства” 1835 р.⁴. Департамент військових поселень забезпечував у межах повноважень, передбачених законом, здійснення керівництва та нагляду за: 1) військовими поселеннями і округами орних солдат; 2) іррегулярними військами; 3) військово-навчальними закладами; 4) розвитком міст військових поселень і міст за особливими найвищими призначеннями; 5) влаштуванням постійних приміщень для полкових штабів військ, губернських кадетських корпусів і батальйонів військових кантоністів; 6) казармами, шпиталями та іншими військовими будовами (з питань ремонту і благоустрою); 7) витратами на опалення і освітлення будівель, утримання генералів, штаб- і оберофіцерів квартирними грошима⁵. Системно-структурна організація Департаменту військових поселень поділялася на два періоди: 1) 1835–1843 рр. і

¹ Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii (PSZ RI) [Complete collection of laws of the Russian Empire]. Sobr. 2-e. Vol. XX (1835), Vol. I, N 8233, SPb., 1836, P. 716 [in Russian].

² Yachmenihin K.M. Armiya i reformy: voennye poseleniya v politike rossijskogo samodержaviya [Army and reforms: military settlements in the policy of the Russian autocracy], Chernigo.: Siverianska dumka, 2006, 444 p. [in Russian].

³ Kandaurova T.N. “Sociokulturnyj portret voennoj byurokratii XIX v.: sistema strukturyh zven'ev upravleniya voennyh poselenij” [Socio-cultural portrait of the military bureaucracy of the 19th century: the system of structural links in the management of military settlements], *Sbornik materialov IV Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii “Upravlenie dokumentaciej: proshloe, nastoyashchee, budushchee”* [Document management: past, present, future], Document management: past, present, future, posvyashchennoj pamyati professora T.V. Kuznecovoj, Moskva: OOO “TERMIKA.RU”, 2019, P. 277–291 [in Russian]; Kandaurova T.N. “Mir povsednevnosti voennoj byurokratii: vedomstvo voennyh poselenij” [The world of everyday life of the military bureaucracy: the department of military settlements], *Materialy III-ey Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, posvyashchennoj pamyati professora T.V. Kuznecovoj “Upravlenie dokumentaciej: proshloe, nastoyashchee, budushchee”* [Document management: past, present, future], Moskva, RGGU, 2017, P. 259–274 [in Russian].

⁴ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XX (1835), Vol. I, N 8233, SPb., 1836, P. 716 [in Russian].

⁵ Ibidem.

2) 1843–1857 рр.

Директором Департаменту військових поселень протягом 1835–1842 рр. був генерал-лейтенант П. А. Клейнміхель, 1842–1852 рр. – генерал від артилерії М. І. Корф, 1852–1856 рр. – генерал-лейтенант Г. Ф. Пілар фон Пільхау, 1856–1857 рр. – генерал-лейтенант О. І. Верігін⁶.

Структура Департаменту військових поселень у 1835 р. визначалася штатним розписом, що складався з двох частин. До першої частини належали 4 відділи: 1) господарський, 2) іррегулярних військ, 3) військово-навчальних закладів, 4) рахунковий. До складу другої частини входили 2 будівельні відділи: 5) штучний і 6) виконавчий. Також до складу обох частин Департаменту військових поселень входили: 1) канцелярія, 2) казначейство, 3) архів, 4) друкарня і літографія, 5) штабліккер військових поселень⁷.

Штатна чисельність Департаменту військових поселень у 1835 р. становила 265 працівників, з них: 1 – директор департаменту, 2 – віцедиректори, 6 – членів загальної присутності з будівельних питань, 64 – у 6 відділах (класних чиновників, столоначальників, бухгалтерів, контролерів, архітекторів та інших), 46 – в архіві, типографії і літографії (начальник архіву і типографії, столярів, друкарів, наборщиків та інших), 146 – інших посадовців Департаменту (начальник канцелярії, секретар, журналіст, скарбничий, аудитор, штабліккер, фельдфебель, унтерофіцер, фельдшер, кур'єр, сторож, писар, ексекютор та інші)⁸. Асигнування на утримання Департаменту військових поселень у 1835 р. становило 305385 руб. (див. додаток 1)⁹. В основному в Департаменті військових поселень кавалерії служили чиновники-практики, які мали досвід роботи в державній службі. Це дозволяло їм швидко і динамічно просуватися кар'єрними сходами і в головному відомстві військових поселень отримувати більше заохочень за службу. Лише деякі чиновники приходили в Департамент військових поселень з мінімальним досвідом служби в системі державних структур або одразу після завершення навчання. З 1840-х рр. кадровий склад співробітників Департаменту військових поселень поповнювався завдяки залученню спеціалістів із регіональних військово-поселенських структур¹⁰.

18 травня 1843 р. відбулася реорганізація Департаменту військових поселень. Обов'язки та повноваження його були значно розширені, збільшено фінансування. У новій редакції положення “Про утворення Департаменту військових поселень” з'явилися додаткові обов'язки з будівництва казарм та інших будівель, їх опалення і освітлення, гідротехнічних робіт з військового відомства, виплати грошового забезпечення військовослужбовцям за особливими призначеннями¹¹, змінилася структура і збільшився штат працівників Департаменту. Так, за штатним розписом Департамент військових поселень у 1843 р. складався з 6

відділів: 1) військових поселень; 2) іррегулярних військ; 3) військово-навчальних закладів; 4) проєктів і кошторисів; 5) будівельного; 6) рахункового. Також до складу Департаменту військових поселень входили: канцелярія, частина штабофіцера Генерального Штабу, частина обераудитора, архів, скарбниця, друкарня, літографія¹². Рахунковий відділ поділявся на бухгалтерію і контроль. Бухгалтерія складалася з чотирьох столів, які займалися фінансовими питаннями, складанням річних кошторисів на утримання всіх частин Департаменту військових поселень; розподілом коштів; збором відомостей про капітали військових поселень; веденням шнурових книг обліку витрат; веденням бухгалтерських рахунків; відомостей про доходи і витрати іррегулярних військ; обліком інформації про виконання кошторису доходів і використання коштів Департаменту військових поселень; складанням річних фінансових звітів; забезпеченням шнуровими книгами відомств Департаменту. Контроль складався з чотирьох столів і відповідав за проведення ревізії (капіталів і витрат першого, другого, третього і четвертого столів бухгалтерії) шнурових книг і звітів на загальних правилах для всіх департаментів Військового міністерства¹³.

Штатна чисельність Департаменту військових поселень у 1843 р. становила 402 працівники, що на 137 (34 %) посадовців більше, ніж у 1835 р. (265 працівників¹⁴). Збільшення чисельності чиновників Департаменту військових поселень, розширення його структурних складових, детальна регламентація функцій свідчили про подальшу бюрократизацію сфери військового управління. Централізація органів управління Департаменту військового поселень, як і у всіх інших структурах Військового міністерства зберігалася, принцип регламентації діловодства зміцнювався. У Департаменті військових поселень з 402 штатних одиниць: 1 – директор Департаменту, 2 – віцедиректори, 11 – членів загальної присутності (3 – з господарських і юридичних питань, 3 – з штучних справ та інші), 8 – чиновників при директорі Департаменту, 44 – у відділах (столоначальників, помічників), 8 – у креслярні, 29 – у рахунковому відділенні (3 – з боку державного контролю), 8 – у канцелярії (начальник, журналіст, обераудитор, помічники), 25 – по частині генерального штабу (22 – топографи), 2 – в архіві, 30 – у друкарні (начальник, коректор, складач, друкар, словоріз та інші), 9 – в палітурній, 22 – в літографії (начальник, художник, друкар, топограф, гравер та інші), 6 – в скарбниці, 197 – інших посадовців (наглядач, фельдфебель, унтерофіцер, лікар, писар, фельдшер, охоронець та інші)¹⁵ (див. додаток 2.). Порядком прийому на штатні посади в Департамент військових поселень передбачав, як правило, проходження кандидатами на вакантні місця випробувального терміну з метою визначення професійного рівня і загальної підготовки до виконання посадових обов'язків. Розміри посадових окладів були неоднаковими: найбільше отримували чини

⁶ Yachmenihin K.M. *Armiya i reformy: voennye poseleniya v politike rossijskogo samodержaviya...*, op. cit., P. 117, 295, 313.

⁷ PSZ RI. – *Sobr. 2-e. Vol. XX (1835), Vol. I, N 8233, SPb., 1836, P. 717 [in Russian].*

⁸ *Ibidem*, P. 248–249.

⁹ *Ibidem*, P. 249.

¹⁰ Kandaurova T.N. “Sociokul'turnyj portret voennoj byurokratii XIX v.: sistema strukturnyh zven'ev upravleniya voennyh poselenij”..., op. cit., P. 285–286 [in Russian].

¹¹ PSZ RI. – *Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. I, N 16863, SPb., 1844, P. 330 [in Russian].*

¹² *Ibidem*.

¹³ PSZ RI. – *Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. I, N 16863, SPb., 1844, P. 337–338 [in Russian].*

¹⁴ PSZ RI. – *Sobr. 2-e. Vol. XX (1835), Vol. II, N 8233, SPb., 1836, P. 249 [in Russian].*

¹⁵ “Образование Департамента Военных поселений” [Establishment of the Department of Military Settlements], SPb., 1843, P. 43–50 [in Russian].

перших чотирьох класів. Асигнування на утримання Департаменту військових поселень у 1843 р. становило 133644 руб. 97 коп. сріблом¹⁶ (або 467757 руб. 39½ коп. ассигнаціями¹⁷). Одночасно із призначенням на посаду чиновник отримував право на грошові допомоги (подорожні гроші, обмундирування, на підйом і обзаведення власним господарством). Кошти на відшкодування дорожніх витрат, а також столові гроші, виплати добових і квартирних грошей для облаштування на новому місці отримували військові поселенці, які у справах служби їздили у відрядження.

Штатний розпис Департаменту військових поселень у 1843 р. складався з капіталу військових поселень – 122190 руб. 87 коп., з коштів Донського, Чорноморського і Кавказького козацьких військ – 11454 руб. 10 коп. Кошти на фінансування відділення іррегулярних військ і двох столів у рахунковому відділенні Департаменту військових поселень надходили з бюджету козацьких військ сумою 11454 руб. 10 коп. сріблом, з них: від Донського війська – 5727 руб. 6 коп., від Чорноморського війська – 2863 руб. 52 коп., від Кавказького війська – 2863 руб. 52 коп.¹⁸ Інші іррегулярні війська також були зобов'язані надавати кошти на утримання деяких частин відповідно до кількості капіталів.

Додаткову піврічну плату з капіталу військових поселень отримували 2 ад'ютанти при директорі. Чиновники з особливих доручень отримували порційні гроші на витрати у відрядженні з капіталу військових поселень від 1 руб. 45 коп. до 2 руб. 85 коп. на добу. Писарі, топографи та інші нижчі чини отримували обмундирування встановленого зразка від комісаріату і провіант за встановленими нормами продовольчого забезпечення від провіантського відомства.

Чиновники Департаменту військових поселень урівнювалися у посадових класах, розрядах пенсійних виплат і шиття на мундири з іншими чиновниками департаментів Військового Міністерства¹⁹. У новій редакції положення “Про утворення Департаменту військових поселень” з'явилися додаткові обов'язки з будівництва казарм та інших будівель, їх опалення і освітлення, гідротехнічних робіт з військового відомства, виплати грошового забезпечення військовослужбовцям за особливими призначеннями²⁰, змінилася структура і збільшився штат чиновників Департаменту. 22 травня 1843 р. було затверджено окремих тимчасовий штатний розпис літографії Департаменту військових поселень для виконання робіт з підготовки видання та друку малюнків історичного опису одягу і озброєння російських військ і тимчасовий штатний розпис Четвертого відділу канцелярії Військового міністерства “Відділ Зведення Військових Постанов”²¹. Штатна чисельність працівників літографії становила 29 одиниць з фінансуванням 4182 руб. 38 коп. сріблом, з них: 12 художників (малюнків) отримували плату по 285 руб. 92 коп. кожний (всього 3431 руб. 4 коп.), 3 кондуктори 1-го класу отримували плату по 80 руб. кожний (всього 240 руб.), 4 кондуктори 2-го класу отримували плату по 45 руб. кожний (всього 180 руб.), друкарів: 2 друкарі старшого

окладу отримували плату по 42 руб. 84 коп. кожний (всього 85 руб. 68 коп.), 3 друкарі середнього окладу отримували плату по 34 руб. 28 коп. кожний (всього 102 руб. 84 коп.), 3 друкарі молодшого окладу отримували плату по 21 руб. 4 коп. кожний (всього 64 руб. 26 коп.); 2 шліфувальники отримували плату по 34 руб. 28 коп. кожний (всього 68 руб. 56 коп.). Штатна чисельність Четвертого відділу канцелярії Військового міністерства “Відділ Зведення Військових Постанов” становила 12 працівників з фінансуванням (плата і столові) 6606 руб. 90 коп., з них: керівник відділу, головний редактор “Зведення” отримував 1401 руб. столові; 2 старших чиновники отримували плату 980 руб. 70 коп., столових 420 руб. 30 коп. кожний (всього 2802 руб.); 2 молодших чиновників отримували плату 560 руб. 40 коп., столових 210 руб. 15 коп. (всього 1541 руб. 10 коп.); 1 журналіст отримував плату 420 руб. 30 коп., столових 140 руб. 10 коп. (всього 560 руб. 40 коп.); 6 писарів отримували плату 50 руб. 40 коп. кожному (всього 302 руб. 40 коп.)²². Посадові оклади нараховувалися з економічного капіталу Військового міністерства. Канцелярське обладнання Відділу отримував від канцелярії Військового міністерства.

Штатна чисельність Корпусу інженерів військових поселень з окружними управліннями в 7 округах складала 544 чиновники і службовці з утриманням та іншими штатними витратами 98654 руб. 68 коп. сріблом. Кошти на утримання Корпусу інженерів військових поселень надходили з капіталів військових поселень 18463 руб. 68 коп., з капіталів козацьких військ 11120 руб., з державного казначейства 62816 руб., з коштів Московської міської думи на ремонт казарм у Москві 6255 руб.²³ Щорічні залишки від встановлених коштів направляли директору Департаменту військових поселень для призначення одноразових грошових винагород чиновникам і писарям за особливі заслуги.

Рішення про ліквідацію Департаменту військових поселень було затверджене Олександром II у 1857 р. Правила про порядок скасування Департаменту військових поселень Військового міністерства були затверджені 16 грудня 1857 р.²⁴

Висновки. Отже, Департамент військових поселень Військового міністерства був однією з важливих управлінських структур протягом 1835–1857 рр. в Російській імперії. Аналіз організаційної побудови штатного розпису Департаменту військових поселень свідчить, що з 1843 р. були розширені повноваження та обов'язки штатного складу, модернізовано управлінські структури, збільшено фінансування на 35 %. Діяльність Департаменту військових поселень мала системно-структурну побудову всіх управлінських рівнів, розділ функцій і обов'язків чітко регламентувався законодавством. Ієрархічна пірамідална структура штатної побудови Департаменту військових поселень, вершину якої очолював директор, була занадто централізована. У Департаменті військових поселень простежується тенденція проведення комплектування чиновницького корпусу вихідцями з його ж середовища, тобто дітьми військових поселенців.

¹⁶ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16882, SPb., 1844, P. 241–242 [in Russian].

¹⁷ Kandaurova T.N. “Departament voennyh poselenij kak novaya voenno-byurokraticheskaya struktura pervoj poloviny XIX veka” [Department of military settlements as a new military-bureaucratic structure of the first half of the 19th century], [w:] Dzieje biurokracji, Vol. V, red. Andrzej Gaca, Artur Górak, Zbigniew Naworski, Lublin – Toruń – Wrocław 2013, p. 328 [in Russian].

¹⁸ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16882, SPb., 1844, P. 241–242 [in Russian].

¹⁹ “Obrazovanie Departamenta Voennyh poselenij” ..., op. cit., P. 50 [in Russian].

²⁰ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. I, N 16863, SPb., 1844, P. 330 [in Russian].

²¹ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16882, SPb., 1844, P. 242 [in Russian].

²² PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16882, SPb., 1844, P. 242 [in Russian].

²³ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16859, SPb., 1844, P. 234–239 [in Russian].

²⁴ PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XXXII (1857), Vol. I, N 32555, SPb., 1858, P. 1007–1008 [in Russian].

Перспективи подальших досліджень. Подальшими тематичними векторами дослідження можуть бути: критерії і система відбору чиновників військових поселенців; роль особистісного фактору в кадровій політиці самодержавства при формуванні

адміністративної структури військових поселень кавалерії в першій половині XIX ст., окремих структурних підрозділів Департаменту військових поселень Військового міністерства, Корпусу інженерів військових поселень.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Штатний розпис Департаменту військових поселень кавалерії (1835 р.)

Посада		Кількість чинів	Посадовий оклад		
			Одному		Разом
			плата	столові	
Рублі					
Директор Департаменту	З них: один генерал Корпусу інженерів військових поселень	1	Згідно з чином	7000	7000
Віцедиректор		2		4000	8000
<i>Загальної Присутності по частині будівельній</i>					
Обов'язкових членів	Генерал-майор	1	Згідно з чином	4000	4000
	Полковник	2		3000	6000
Присутніх членів за особливим призначенням	Виробник справ	1	3500	1500	5000
	Помічник	1	2000	750	2750
Штабфіцер Генерального Штабу для управління справами з квартирування військ в округах Військових поселень і Орних солдат		1	Згідно з чином	2000	2000
<i>В 6-ти відділеннях</i>					
Начальник відділу	Класний чиновник	5	3500	1500	25000
	Підполковник	1	Згідно з чином	2000	2000
<i>Корпусу інженерів військових поселень</i>					
Столоначальник	Класний чиновник	13	2000	750	35750
	Капітан	2	Згідно з чином	1000	2000
<i>Корпусу інженерів військових поселень</i>					
Помічник	Класний чиновник	13	1200	500	22100
	Поручик	2	Згідно з чином	750	1500
<i>Корпусу інженерів військових поселень</i>					
Старший бухгалтер		1	3000	1000	4000
Бухгалтер		2	2500	1000	7000
Помічник бухгалтера		4	1500	500	8000
Старший контролер		1	3000	1000	4000
Контролер		2	2500	1000	7000
Помічник контролера		4	1500	500	8000
Оберофіцер Військово-робочих батальйонів для друкарських і форетмейскерських предметів		2	Згідно з чином	750	1500
Архітектор	Старший	4	3500	1500	20000
	Молодший	8	2000	750	22000
<i>В архіві, друкарні, літографії</i>					
Начальник архіву і друкарні		1	3500	1500	5000
Помічник начальника архіву		1	2000	750	2750
Фактор з унтерофіцерів		1	180	-	180
Наборщик	Старший	10	120	-	1800
Літографіщик	Старший	5			
Друкар, батирщик	Молодший	20	75	-	1500
Палітурний майстер		1	1000	-	1000
Палітурник	Старший	3	120	-	360
	Молодший	3	75	-	225
Столяр		1	120	-	120
<i>Загалом по Департаменту</i>					
Керівник канцелярії		1	3500	1500	5000
Секретар (його помічник)		1	2000	750	2750
Обераудитор		1	2000	750	2750
Аудитор (його помічник)		1	1200	500	1700
Журналіст		1	2000	500	2500
Помічник журналіста		2	1200	500	3400
Скарбничий		1	2000	750	2750
Старший помічник скарбничого		1	1500	500	2000
Молодший помічник скарбничого		1	1000	500	1500
Чиновник з особливих доручень при Директорі		1	2500	1500	4000
Штабдоктор		1	Згідно з положенням		
Штаблікар		1	1000	-	1000
Наглядач будинку (екзекутор) з військових офіцерів		1	Згідно з чином	1000	1000

Фельдфебель	1	180	-	180
Унтерофіцер	5	120	-	600
Писар 1-го класу	30	120	-	3600
Писар 2-го класу	30	90	-	2700
Писар 3-го класу	24	75	-	1800
Рахівник	4	180	-	720
Фельдшер	1	120	-	120
Кур'єр	4	200	-	800
Сторож	33	60	-	1980
На канцелярські, креслярні, топографічні, літографічні матеріали				20000
На утримання будинків Департаменту, приміщень для нижчих чинів, опалення, освітлення, утримання 2 робочих коней				25000
Разом	265	-	-	305385

Таблицю складено за даними: PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XX (1835), Vol. II, N 8233, SPb., 1836, P. 248–249 [in Russian].

Додаток 2

Штатний розпис Департаменту військових поселень (1843 р.)

Посада	Кількість чинів	Посадовий оклад Сріблом (плата, столові)				
		Одному		Разом		
		Руб.	Коп.	Руб.	Коп.	
Директор Департаменту	1	3431	4	3431	4	
Віце-директор	2	1429	60	2859	20	
Обов'язкових членів Загальної Присутності	-	-	-	-	-	
<i>Від Військового Міністерства</i>						
Зі справ законодавчих і господарських	3					
Зі справ штучних	Корпусу інженерів Військових поселень генерал-майор	1				
	Корпусу інженерів Військових поселень полковник	1				
	Корпусу інженерів Військових поселень інженер-механік	1	1715	52	12008	64
Від державного контролю	1					
Головний архітектор Військово-навчальних закладів	1	Плату отримував від свого відомства				
Виробник справ Загальної присутності	1	1429	60	1429	60	
Помічник виробника справ Загальної присутності	2	786	27	1572	54	
<i>При Директорії Департаменту</i>						
Ад'ютант	2	Від комісаріату				
Чинивник для особливо важливих доручень	VI-го класу	1	857	76	857	76
	VIII-го класу	1	600	-	600	-
<i>При Департаменті на випадок відрядження</i>						
Інженерполковник	2	571	84	1143	68	
Інженерпідполковник	2	285	92	571	84	
<i>У відділеннях</i>						
Начальник відділення	6	1429	60	8577	60	
Столоначальник	19	786	27	14939	13	
Помічник столоначальника	19	486	6	9235	14	
<i>У креслярні</i>						
Старший архітектор	4	1429	60	5718	40	
Молодший архітектор	4	786	27	3145	8	
<i>У кошторисному відділенні</i>						
Старший бухгалтер	1	1143	68	1143	68	
Бухгалтер	4	1000	72	4002	88	
Помічник бухгалтера	8	571	84	4574	72	
Старший контролер	1	1143	68	1143	68	
Контролер	4	1000	72	4002	88	
Помічник контролера	8	571	84	4574	72	
<i>Зі сторони державного контролю</i>						
Оберконтролер	1	1429	60	1429	60	
Помічник оберконтролера	2	1143	68	2287	36	
<i>У канцелярії</i>						
Керівник канцелярії	1	1429	60	1429	60	
Секретар	1	786	27	786	27	
Помічник секретаря	1	486	6	486	6	
Обераудитор	1	786	27	786	27	
Помічник обераудитора	2	486	6	972	12	
Журналіст	1	786	27	786	27	
Помічник журналіста	1	486	6	486	6	
<i>По частині Генерального Штабу</i>						
Штабофіцер Генерального Штабу	1	571	84	571	84	
Оберофіцер Військово-робочих батальйонів	2	214	43	428	86	
Топограф	22	34	28	754	16	

В архіві					
Начальник архіву	1	1429	60	1429	60
Помічник начальника архіву	1	786	27	786	27
У друкарні					
Начальник друкарні	1	1429	60	1429	60
Коректор	1	786	27	786	27
Фактор з унтерофіцерів	1	80	-	80	-
Наборщик	Для читання перших коректур	1	75	-	75
	Старший	3	42	84	128
	Середній	2	34	28	68
	Молодший	2	21	42	84
Друкар	Старший	4	42	84	171
	Середній	4	34	28	137
	Молодший	3	21	42	64
Батирщик	7	21	42	149	94
Словоріз	1	34	28	34	28
У палітурній					
Палітурник	Старший	1	57	15	57
	Середній	4	34	28	137
	Молодший	3	21	42	64
Столяр	1	34	28	34	28
У літографії					
Начальник літографії	1	786	27	786	27
Оберофіцерів з військово-робочих батальйонів	2	214	43	428	86
Художник, гравер	2	285	92	571	84
Топограф	10	34	28	342	80
Друкар	Старший	2	42	84	85
	Середній	2	34	28	68
	Молодший	2	21	42	42
Шліфувальник	1	34	28	34	28
У скарбниці					
Скарбничий	1	786	27	786	27
		Витрати на поїздки	120	-	-
Помічник скарбничого	1	486	6	486	6
Рахівник	4	51	42	205	68
Загалом по Департаменту					
Наглядач будинку	1	786	27	786	27
Помічник наглядача будинку	1	486	6	486	6
Фельдфебель	1	34	28	34	28
Писар 1-го класу	39	34	28	1336	92
Писар 2-го класу	67	25	87	1733	29
Писар 3-го класу	37	21	59	798	83
Унтерофіцер	5	28	63	143	15
Кур'єр	4	57	18	228	72
Охоронець	40	17	27	690	80
Лікар	1	285	92	285	92
Фельдшер	1	34	28	34	28
Додаткові витрати Департаменту				5000	-
На канцелярські, креслярні, топографічні потреби				6000	-
На утримання кур'єрських коней				1714	20
На утримання будинків Департаменту і Архіву, приміщень для нижчих чинів				8000	-
Разом	402	-	-	133644	97

Таблицю складено за даними: PSZ RI. – Sobr. 2-e. Vol. XVIII (1843), Vol. II, N 16882, SPb., 1844, P. 239–242 [in Russian].

Tsubenko Valeriia. Organizational staff formation and financing of the Department of Military Settlements in 1835–1857. The aim of the study. The article examines the organizational staffing and financing of the Department of Military Settlements from 1835 to 1857 in a specific historical study. **Research methods.** An important aspect of the methodological basis is the use of general scientific methods as historical method and elements of the statistical method (coverage of staffing and funding of the Department of Military Settlements of the considered period); and special-historical method as problem-chronological (consideration of the dynamics of events in chronological order analysing the formation of the Department of Military Settlements and its development). **The scientific novelty of the work** is that the article, for the first time and on the basis of legislative acts comprehensively examines the historical experience of the Department of Military Settlements of the Ministry of War which was one of the important administrative structures during 1835–1857 in the Russian Empire. It has been found that the organization of the Department of Military Settlements was divided into two periods: 1) 1835–1843 and 2) 1843–1857. **Conclusions.** The establishment of the Department of Military Settlements of the Cavalry during the reign of Emperors Mykola I and Alexander II in the structure of the Ministry of War was a natural

requirement of the time, due to the need of increasing efficiency and mobility of management of the cavalry military settlements. The analysis of the organizational structure of the staff list of the Department of Military Settlements shows that since 1843 the powers and responsibilities of the staff have been expanded, management structures have been modernized, and funding has been increased. The activities of the Department of Military Settlements had a systemic and structural structure of all management levels; the division of functions and responsibilities was clearly regulated by law.

Key words: Department of Military Settlements, department, staff, military settlers.

Валерія Цубенко – докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри українознавства Одеської державної академії будівництва та архітектури (Україна).

Valeriia Tsubenko – Dr. habil. (Doctor of Historical Sciences), Professor, Head of Department of Ukrainian studies of Odessa state academy of civil engineering and architecture (Ukraine).

Received: 12.05.2021

Advance Access Published: June, 2021

© V. Tsubenko, 2021